

Barnmorskornas röst

Pia Höjeberg ville som ung ut i världen. Och ut i världen kom hon. Första gången som sjuksköterska, sedan som barnmorska, intresserad av andra kulturer. Genom sitt arbete har hon blivit intresserad av historia och lyft tidigare okänd kunskap om barnmorskeyrket. I sin senaste bok, romanen *Hanna och barnsängskriget*, får vi följa barnmorskan Hanna på 1800-talet och de umbäranden och slit för låg lön som var hennes verklighet.

TEXT OCH FOTO JANE MORÉN

Pia sitter och skriver med en fantastisk utsikt över Riddarfjärden. På väggen bredvid henne hänger ett porträtt av Johanna. På skrivbordet står en bild av en fransk konstnär som föreställer en mamma med ett barn i famnen hon ska gå och lämna bort. Bredvid står barnmorskans instrument. Tratten i trä som hon trycker mot mammans mage för att höra barnets hjärtljud. Livet i kvinnans mage. All vår resa börjar just där. Ändå berättas det så sällan om just den resans början.

– Proletärer stiger upp tidigt och skriver, till skillnad mot många andra. Pia nickar där vi sitter och pratar i hennes lägenhet högst upp i kulturhuset på Söders höjder och kommer in på klasskillnader. Hon skrattar och skjuter fram fatet med wienbröd åt mig över duken. Vi dricker kaffe vid hennes rustika middagsbord i det gamla huset på kanten av Mariaberget i Stockholm. Här bor Pia i en hyresrätt med fantastisk utsikt mot Stadshuset och egen trädgård. I ett av de före detta utedassen har hon sitt förråd. Här överallt finns spår av historier från förr.

PIA RÄKNAR SIG själv inte tillhör arbetarklassen, hon är uppväxt i en vänsterpolitisk konstnärsfamilj, men hon har intresserat sig för och arbetat i ett yrke som tidigare nästan bara fattiga kvinnor utövade. I sin senaste bok skriver hon för andra gången om Johanna Bovall Hedén.

– Hanna i romanen, vars riktiga förlaga är Johanna Bovall Hedén, var barnmorska och den som startade det allra första kvinnliga yrkesförbundet. Jag skrev först en

biografi om henne men sedan skrev jag romanen för att kunna ge mer liv åt personen Johanna än jag hade kunnat göra i biografen.

På den tiden Johanna arbetade i yrket för barnmorskor mycket illa och riskerade att få leva i fattigdom när de inte orkade arbeta längre.

– De hade det väldigt svårt. Man utnyttjade deras lojalitet med de födande kvinnorna. Det är ju likadant i dag. Man utnyttjar vårdarbeters lojalitet med patienterna, vilket går ut över deras egen hälsa.

Parallellen med dagens förlossningsvård har gjort att Pia har framträtt och talat om sin roman tillsammans med Lisa Bjurwald, som skrivit *BB-krisen*, om krisen i dagens förlossningsvård.

Man måste anstränga sig om man vill skildra en annan tid. Jobba med dialoger och ord. Läs mycket äldre litteratur så man förstår hur de uttryckte sig.

PIA HAR I alla år arbetat som barnmorska samtidigt som hon skrivit böcker. Den första bok hon skrev, *Musungu*, vann hon SIDA:s litteraturpris för. Hon har skrivit många uppmärksammade böcker om förlossningsvård i Sverige och utomlands.

Resan i de historiska spåren av barnmorskorna började 1972. Då Pia som nyutexaminerad barnmorska reste till Zambia för att arbeta som sjuksköterska och vaccinera barn. I Zambia kom hon i kontakt med traditionella barnmorskor och fick se hur de arbetade. Det väckte hennes tankar och intresse för svenska traditioner. När hon kom hem igen började hon söka efter information. Men hittade ingenting om Sveriges äldsta kvinnoyrke.

– Jag förstod att nu var det bråttom. Det här var 1980 och snart skulle en hel generation barnmorskor som kunde

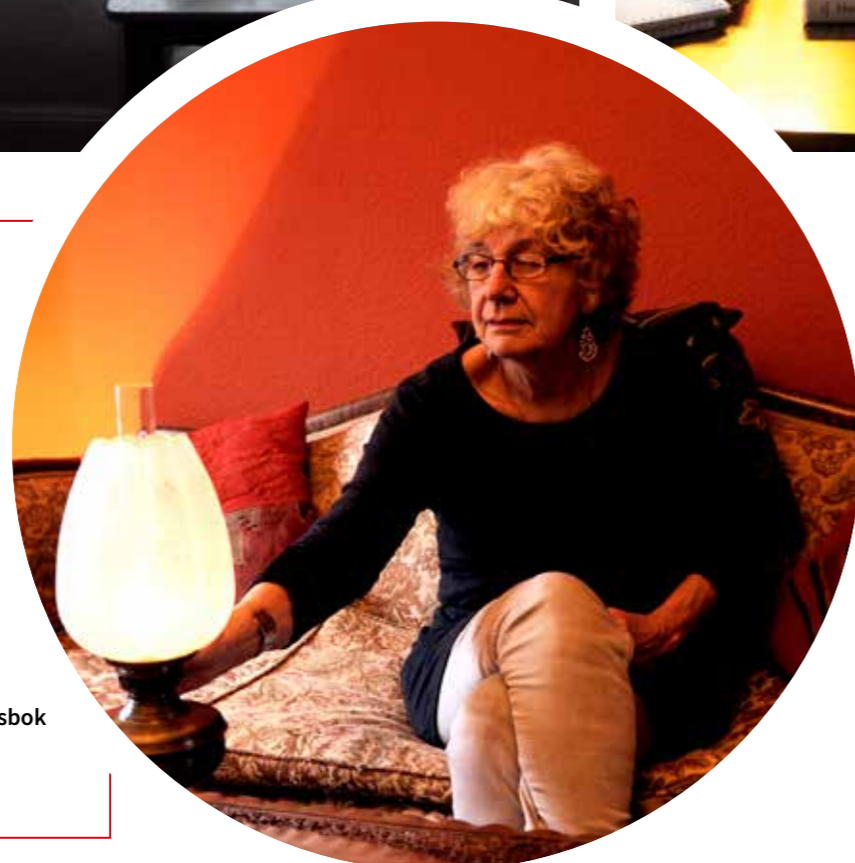
Kvinnor föder barn tills de stupar på barnsängskrigets slagfält. Ett slagfält inte lika glamoröst som männens, för där blåses inga fanfarer och inga tapperhetsmedaljer delas ut, säger den unga sockenbarnmorskan Hanna efter att ha räddat en barnaföderska från att dö.
Ur *Hanna och barnsängskriget*

NAMN: Pia Höjeberg.
 FAMILJ: Särbo, barn, barnbarn.
 AKTUELL MED: *Hanna och barnsängskriget* (2019), Hjalmarson & Högberg förlag.
 FAVORITFÖRFATTARE: Marguerite Duras.
 SENAST LÄSTA BOK: *Familjen* av Kjell Johansson.
 GÖR NÄR HON INTE SKRIVER: Går i skogen.
 BRA SKRIVRÅD HON FÅTT: Ställ dig frågan vad det är du vill berätta. Kom till saken. Berätta det du tycker är viktigt. Sätt punkt.

Urval av Pia Höjebergs böcker:

- 1977 *Musungu – Sjuksköterska och främling i Zambia*, SIDA.
- 1981 *Jordemor – Barnmorskor och barnafödelskor i Sverige* (andra upplagan 1991).
- 1985 *Trollmor – Sägner om moderskap*.
- 1988 *Pojken som inte kunde sova*.
- 1990 *Kisa Mor – En läkekinns levnadshistoria*.
- 1995 *Helena Malheims Barnmorskelära år 1756*.
- 2000 *Tröskelkvinnor*.
- 2007 *Syster Stork. Barnmorskan Johanna Bovall Hedén 1837–1912. Liv och skriftställning*.
- 2011 *Medarbetare i Barnmorskeförbundets minnesbok 300 år i Livets tjänst*.
- 2019 *Hanna och barnsängskriget*.

Man utnyttjade deras lojalitet. Det är ju likadant i dag. Man utnyttjar vårdarbetares lojalitet med patienterna, vilket går ut över deras egen hälsa

Pia är uppväxt på Södermalm. Som tonåring fick hon lära sig vad klass var av sin styvpappa, som var politisk flykting från Tjeckoslovakien.

– Han var kommunist och tog med mig på första maj-demonstrationer.

Hon tycker det är mycket klass i romanen om Hanna.

– Klass och skam. Kvinnofrågor som ska gömmas undan.

Hon tänder fotogenlampan som hon köpte efter att hon skrivit klart romanen. Lampan påminner henne om Hanna och betydelsen av ljus. Barnmorskor på 1800-talet arbetade ofta i mörker, eventuellt med ett litet ljus brinnande. Därför var det så viktigt att lära sig att ”se med händerna”.

Att skriva romanen om Hanna har nästan bara varit roligt. Hon hade grunden, visste allt om henne sedan hon skrivit hennes biografi. Men det som tog tid var hennes arbete med att få till ett autentiskt språk.

– Man måste anstränga sig om man vill skildra en annan tid. Jobba med dialoger och ord. Läs mycket äldre litteratur så att man förstår hur de uttryckte sig.

Hon nämner ordet ”saktmod”, som hon tycker är ett så vackert ord. Det används inte idag, men finns i en av hennes sagoböcker.

– Jag älskar ordet saktmod.

Hon tar fram en bok hon börjat läsa som utspelar sig på 1800-talet, hon är besviken.

– De tilltalar varandra med du i dialogerna, det blir helt fel. Man gjorde inte så då. Man sa hon eller han.

I SKÖNLITTERATUREN HAR det i stort sett inte skrivits någonting om förlösningar eller barnmorskors arbete. Speciellt inte med den insikten och yrkeskunskapen som barnmorskan Pia har. Men hon vill ge Moa Martinson äran av att ha fört in kvinnokroppen i skönlitteraturen.

– I *Kvinnor och äppelträd*, Moas debut, föder Sally på stuggolvet ensam. Jag fäste mig vid en detalj när jag läste: ”Barnet föds med ansiktet mot jorden” skriver hon. Det gör att man förstår att det här är skrivet av en kvinna som vet vad hon skriver om. **K**

berätta vara borta. Jag måste hinna intervjua.

Sagt och gjort, Pia tog tjänstledigt och började resa runt i Sverige från nord till syd. Till bland annat Borås, Älvsbyn och till Gotland.

– På Gotland reste jag runt på pappas moped och intervjuade. Det var också där på ön, som jag fick de bästa historierna. Det brukar vara så, att på lite mer isolerade platser lever traditioner kvar längre.

Resultatet av intervjuerna blev boken *Jordemor – om barnmorskor och barnafödande i Sverige*. Den kom ut 1981 och väckte stor uppmärksamhet och är tryckt i tre omarbetade nyupplagor, senast 2011.

– Det var samma år då barnmorskorna firade 300 år av utbildning och det är jag fick Barnmorskeförbundets hederspris.

Sedan skrev hon *Trollmor – gamla svenska sägner om moderskapet* och *Tröskelkvinnor*, som handlar om barnafödande som kultur i världen. Då reste hon ut och intervjuade traditionella barnmorskor i Vietnam, Indien, Zambia, Nepal och Egypten om barnafödande som kultur. Det kunde till exempel handla om besvärjelser. Hon hade tolk med sig och arbetet tog flera år.

– Jag kallar det mitt livsverk, det krävdes en sådan omfattande research och långa resor.